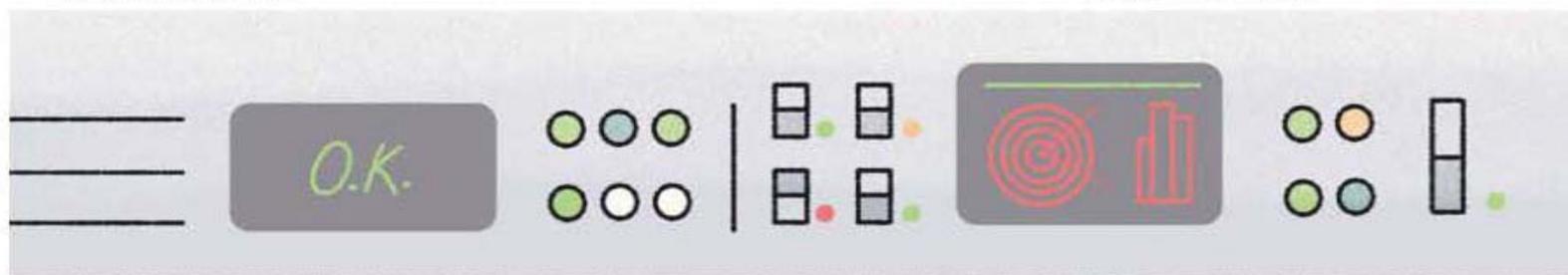

бярозка №8

№ 8/2019(1095)

ISSN 0320-7579

Зямля

Вельмі важнае паведамленне датычна Касмічнага карабля Зямля: да яго не прыкладзены дапаможнік па эксплуатацыі.

Бакмінстэр Фаллер, амерыканскі інжынер, літаратар

Сэрца зямлі

За «літаратурнымі гульнямі» далёка хадзіць не трэба: існуюць і візуальныя навэлы, і геймбукі, у якіх чытанне тэкстаў — гэта і самамэта, і геймплэй. Але ж не літары самі па сабе каштоўныя! Таму раз сышліся ў гэтым нумары Дзень беларускага пісьменства і «зямля», трэба шукаць гульню, у якой літары сыйдуцца з зямлёй — літаральнай (прабачце за каламбур), метафарычнай ці яшчэ якой. Зямля розная бывае.

«Мор» — рымейк камп’ютарнай гульні «Мор (Утопія)» расійскай студыі Ice-Pick Lodge (у прастанароддзі — «ледасекі»), першая частка якога выйшла ў маі 2019 года. «Мор» распавядае гісторыю Горада-на-Гархоне, схаванага ў бязмежных стэпах неназванай краіны. І гісторыя гэта доўжыцца ўсяго 12 дзён, большую частку якіх Горад ахоплены эпідэміяй таямнічай чумы. З ёй змагаюцца тры вельмі розныя лекары: Данііл Данкоўскі — Бакалаўр — сталічны вучоны-рацыяналіст, Арцёмій Бурах — Гаруспik — сын мясцовага знахара і Самазванка Клара — ці то чума, ці то святая, упэўненая, што можа лячыць рукамі. У кожнага з іх свой погляд на катастрофу, свой план выратавання горада. Дамовіцца яны не могуць: метады іх прынцыпова розныя, пераможца можа быць толькі адзін... і добра, калі гэта будзе не чума.

Кожны сцэнар адлюстроўвае адзін бок падзей, ён — самастойная гісторыя, у якой ёсць і пачатак, і канец, лагічны ў тым ліку. Калі вас задаволяць адказы аднаго сцэнара, вы вольныя спыніцца на ім. Такім будзе ваш вопыт. Калі ж вы хочаце больш адказаў, тады без двух іншых сцэнароў ніяк не абысціся, але разам з адказамі абавязкова прыйдуць і новыя пытанні — і не на ўсе з іх гульня збіраецца

адказваць. Так было ў старым «Моры», хутчэй за ўсё, так будзе і ў новым. Бо «Мор» не ў апошнюю чаргу пра недаказанасці, супярэчнасці, розныя пункты гледжання і неадназначныя выбары.

Зараз для праходжання даступны толькі сцэнар Гаруспіка. У юнацтве пакінуўшы Горад па запавеце бацькі, які хацеў, каб сын паглядзеў свет і набраўся ведаў, ён цяпер крыху чужы нават для старых сяброў. Яго шлях — балячы выбар паміж зямлёй і людзьмі. Яго погляд на жыццё — дзіўная сумесь містычнага і матэрыяльнага. Арцёмій аказваецца вымушаны пераняць абавязак бацькі, які загінуў у таямнічых абставінах у дзень яго прыезду. На плячах Гаруспіка клопат не толькі пра горад, але і пра Уклад — мясцовы стэпавы народ, да якога ён і сам, паўкроўка, належыць. Усе цягнуць коўдру на сябе, і разбірацца прыйдзеца шмат з чым: тут і спіс Вельмі Важных Дзяцей, ад чыйго дабрабыту залежыць росквіт Горада; тут і тайна забойства бацькі; тут і Уклад, які перажывае не лепшыя часы, загінаючы пад прыгнётам суровай і няўмольнай урбанізацыі... і я ўжо казала пра эпідэмію чумы? :)

Галоўная асаблівасць геймплэя за Гаруспіка — яго стэпавая медыцына. Арцёмій можа дыягнаставаць хваробу, арыентуючыся на стэпавыя паняцці пра «тры пласты», можа рабіць лекі на зёлках і вадзе, можа... рэзаць. Таму што ён — мэнху, Той, хто ведае Лініі (і патомны хірург). Гісторыя Арцёмія моцна звязаная з зямлёй: для яго гэта не проста глеба, але жывая істота, якая дышае, адчувае і, магчыма, любіць. Горад-на-Гархоне — месца, дзе сышліся мінулае з будучыняй, але яны несумяшчальныя, і каб паспрабаваць вырашыць гэты канфлікт, Арцёмію прыйдзеца дабрацца да самага сэрца зямлі.

«Мор» — гульня складаная. Ужо першы экран загрузкі паведамляе:

«Наша пастаноўка пачынаецца з паўслова. Магчыма, вы не адразу зразумеете, што адбываецца. Але хутка карцінка пачне складацца».

І гэта не мастацкае перабольшанне, хоць менавіта мастацкага ў «Моры» досыць. Гульня, быццам спектакль, пачынаецца на сцэне тэатра. Што гэта значыць для вас? Ну, не мне і не зараз пра гэта гаварыць. За адно праходжанне ўсё не

ўбачыш, усюды не паспееш — сэнс перапраходзіць і прамацваць гэту гісторыю з розных бакоў ёсць. Гэта амаль што дэтэктыў! Інтрыгі, містыка, мясцовыя звычаі, дзіцячыя гульні, эпідэмія, тэатр — усё паступова збіраецца ў адну загадкавую карціну свету. Ці не адну... І ў гэтай карціне свету існуе вялікая колькасць іменных персанажаў, і кожнаму з іх адведзена свая роля, і ніхто не збіраецца раскрываць свае карты ў першыя пяць хвілін гульні. Ці ўвогуле. Але даведацца пра іх хочацца, і прывязваешся да іх хутка, таму заўсёды вельмі балюча, калі з імі нешта здараецца. А здарыцца нешта абавязкова.

Але не варта думаць, што «Мор» — гэта толькі «цікавы сюжэт». Не, «Мор» — гэта яшчэ і багаты нервовы survival. У горадзе эпідэмія, і ніхто акрамя вас з ёй не здужае. Рэсурсаў не хапае нават на сябе, а на коне лёс цэлага горада! І з кожным днём сітуацыя ўсё горшая і горшая. Пошасць навокал. Людзі нядобра глядзяць. Грошы? Страцілі значэнне. І калі здаецца, што ніжэй падаць няма куды, гульня падкідвае чарговы сюрпрыз. Але адчайвацца не трэба: выйсце ёсць заўсёды. Нават калі гэтае выйсце — «выпіць рэдкія лекі, пакінутыя для сяброўкі дзяцінства». Чаму выжыванне павінна быць міласэрным?

«Мор» — гэта вопыт. Як яшчэ кажуць, «экспірыенс». Цяжкі, пакутлівы, балючы, але адначасова і натхняльны. Гэта не тая гульня, у якой можна пазавісаць час ад часу, каб развеець нуду. Гэта паглыбленне ў сябе. Гэта выхад на сцэну, на якую ніхто не глядзіць.

Не ведаю, як вы, але асабіста я ненавіджу таймеры ў гульнях. Не шукаю чэленджы. Рэдка якая гульня можа прымусіць мяне прадзірацца скрозь адчай і бяспілле зноў і зноў, зноў і зноў. А «Мор» можа. Таму што нават за смерцю, якой бы непрыемнай яна ні была, ёсць гісторыя, ёсць сэнс. Ёсць нагода працягваць. Таму што часам словы «вы ніколі не зможаце нікога абняць, ніколі» ранаць мацней, чым любы штраф здароўя ці стомленасці.

Каштоўнасць «Мора» не столькі ў галавакружных сюжэтных паваротах (якія прысутнічаюць!), колькі ва ўнутраных перашкодах, якія патрэбна адчуць і пераадолець, сэрцам ці спінным мозгам — ужо на ваш выбар.

На мой выбар, магчымасць прайсціся па Горадзе і атрымаць асалоду ад дзіўнага дызайну, ёмістых дыялогаў, адчуць сябе ў кульмінацыйнай кропцы цэлага маленькага свету, які гарыць, крэкча і просіць абязбольваючага, — кошту не мае. І рымейк «Мора» можа здзівіць і ўразіць не толькі новых гульцоў, але і загартаваных чумой і містыкай ветэранаў, не змяніўшы пры гэтым атмасферу і не згубіўшы душу арыгінала.

Валерыя Дзяткова

Чаму свой бізнес — ніколі не рана

Задаваліся вы калі-небудзь пытаннямі: ці можна пачаць весці свой бізнес, калі кажуць, што вам яшчэ зарана? Як ацаніць і рэалізаваць ідэю? Чаму ў свет прадпрымальніцтва варта паглыбляцца яшчэ ў школе? На іх нам адказаў заснавальнік бізнес-школы для падлеткаў DETI-MBA Павел Якіменка.

— **Ці праўда, што падлетку ў такім юным узросце можна пачаць весці свой бізнес?**

— Раней, калі б мне задалі гэтае пытанне, то я б адназначна сказаў, што не. Але цяпер рынак працы моцна амаладзіўся. Калі мы ўвядзем у гугл «падлетак-мільянер», то знойдзем па ўсім свеце нейкія адзінкавыя выпадкі, але, на жаль, у Беларусі прадпрымальніцтва толькі набірае абароты нават сярод дарослых людзей. Што тычыцца падлеткаў, то ім трэба браць з кагосьці прыклад, але не многія бацькі займаюцца бізнесам. Нядаўна мы рабілі івэнт Teen startup battle, дзе падлеткі па ўсёй Беларусі, у якіх ёсць свае ідэі, маглі іх прадставіць і атрымаць падтрымку ментараў.

У аснове навучання ляжыць структура папулярных MBA-праграм (праграма падзелена на модулі, у кожным з якіх робіцца ўпор на практыку). MBA-модуль — гэта частка праграмы, прысвечаная пэўнай тэме. Кожны модуль змяшчае ў сабе тэарэтычныя і практычныя заняткі па раздзелах вызначанай тэмы.

— Студэнты DETI-MBA — школьнікі з 7 па 11 клас. У сферы бізнесу бы-вае складана арыентавацца нават дарослым людзям. Як вы вучыце гэтаму яшчэ школьнікаў, у якіх недастаткова ведаў і вопыту?

— Многім не хапае дзясяткаў гадоў, каб навучыцца добра кіраваць сваім біз-несам. Наша місія — падрыхтаваць эфектыўнае пакаленне будучых бізнесменаў. Мы разумеем, што сучасным падлеткам трэба выкладаць бізнес-адукацыю яшчэ ў школе. Мы даем асновы, каб у будучыні нашы вучні маглі прааналізаваць ідэі сваіх праектаў у разы хутчэй. Вядома, калі з'яўляюцца ідэі ў працэсе навучання, мы абавязкова дапамагаем. Зараз існуе 6 праектаў, якія мы вядзём. І, хаця ў большасці навучэнцаў праекты яшчэ не рэалізаваныя па розных прычынах, магчыма, у 20 гадоў яны да гэтага вернуцца. У іх ужо будуць усе інструменты для таго, каб нешта самастойна зрабіць.

Улічваючы, што гэта падлеткі, то яны могуць развіваць тыя кірункі, на якія да-рослыя прадпрымальнікі не паглядзелі б. Мы абапіраемся на іх моцныя бакі, на іх захапленні: кагосьці цікавяць квізы, кагосьці — мыла ручной работы, а кагосьці — вучоба за мяжой.

— Як ідзе навучальны працэс у вашай школе?

— Мы пачынаем з праграмы «Фабрыка стартапаў», дзе вучым весці свой бізнес. Як вынік — навучэнцы робяць свае праекты. У працэсе студэнты атрымліваюць комплексныя веды, якія потым дапамогуць ім увасобіць свой праект у жыццё. Мы даём асновы маркетынгу, ІТ; ёсць праграма Soft skills, дзе вучні атрымліваюць

MBA — гэта самая папулярная бізнес-адукацыя ў свеце. Расшыфроўваецца як "master of business administration" (магістр дзелавога адміністравання). Гэта праграма з'яўляецца фінальнай у іерархіі бізнес-адукацыі. Яна дапамагае менеджэрам думаць комплексна, кіраваць не толькі адным аддзелам, а бачыць працэсы ў цэлым. То-бок, гэта адукацыя для кіраўнікоў і прадпрымальнікаў.

Teen startup battle — конкурс сярод ініцыятыўных тынэйджэраў, у якіх ёсць свае ідэі бізнес-праектаў. Мерапрыемства не толькі дало магчымасць падлеткам прадставіць сваю ідэю, але і паспаборнічаць за прыз у 3000\$ на рэалізацыю свайго праекта.

карысныя навыкі прэзентацыі, перамоў, развіваюць асабістыя якасці. Да таго ж, мы прапрацоўваем агульныя менеджэрскія скілы, якія будуць патрэбныя ў любой сферы і падчас любой працы: трэба ўмець замотваць каманду. І ў нашай школе мы таксама дапамагам вызначыцца з будучай прафесіяй.

— **Я думаю, што ў чытачоў цяпер круцяцца думкі пра стварэнне свайго праекта. Але, як вы казалі, не ўсё так проста: ідэй шмат. Як вы адбіраеце ідэі для рэалізацыі праекта?**

— У першую чаргу мы глядзім, ці змога ідэя выжыць ва ўмовах нашага рынку. Далей мы аналізуем рынак. Калі ёсць канкурэнцыя, то спрабуем знайсці нейкую фішку, іскрынку, за кошт якой ваш прадукт стане значна цікавейшы, чым той, які ўжо існуе. Так, ёсць сацыяльныя праекты, але ўсё ж такія большасць праектаў у нас камерцыйныя, таму мы імкнемся зрабіць так, каб нашы навучэнцы маглі патэнцыйна зарабіць.

Многія не адкрываюць бізнес, калі разумеюць, што ён не вырасце ў нешта грандыёзнае, але мы апускаем за дужкі такія рэчы. Стане ён глабальным ці не — другаснае, бо зараз для нашых навучэнцаў першасны менавіта досвед.

— **Ці не перашкаджае вядзенне бізнесу вучобе?**

— У нас пакуль не такая вялікая колькасць навучэнцаў, у якіх ёсць стартап, каб рабіць стоадсоткавыя высновы. Але двое вучняў удзельнічалі ў канферэнцыі не так даўно, ім з аўдыторыі задалі пытанне, ці не перашкаджае гэта вучобе. І мы вельмі радыя, што яны аднагалосна адказалі, што не, усё крута.

Можна развівацца па агульных базавых

«Soft skills» у перакладзе на беларускую мову азначае «гнуткія навыкі». Уменне планаваць свой час і больш паспяваць, займацца крэатывам, працаваць у камандзе, мець упэўненасць у сабе падчас публічных выступленняў — уменні, неабходныя кожнаму чалавеку незалежна ад прафесіі. Іх развіццё дапаможа загартаваць характар і дасягнуць поспеху ў любой справе.

дысцыплінах: матэматыка, англійская, руская мова і гэтак далей. Базу ведаць не пашкодзіць. Гэта проста засцеражэ вас ад нейкіх ямін, у якія можна патрапіць. Але, каб стаць спецыялістам, позна вучыцца толькі ў ВНУ: неабходна таксама займацца практыкай. Такім чынам да моманту паступлення ў ВНУ вы будзеце на галаву вышэй за сваіх аднагодкаў. Нават нам на пошту пішуць рабяты 19–20 гадоў, якія хочуць выкладаць у нашай школе. Гэта значыць, у іх ужо на 4–5 курсе ёсць чатырохгадовы досвед працы, і яны прэтэндуюць на высокую пазіцыю ў кампаніі.

Кожны чалавек — індывідуальнасць, але вядзенне асабістага праекта загартоўвае яго як лідара. Як правіла, стартапер — гэта той чалавек, які часта ўпіраецца ў зачыненыя дзверы, яму часта кажуць, што ў яго нічога не атрымаецца. Хутчэй за ўсё, ён па пяць разоў на дзень захоча ад усяго адмовіцца і ўсё кінуць, таму спроба зрабіць свой стартап у юнацкім узросце моцна дапаможа.

— А што б вы параілі тым школьнікам, у якіх ёсць свая ідэя для стартапа, але яны не ўпэўненыя, ці можна яе рэалізаваць?

— Спачатку, калі гэтая ідэя ім рэальна цікавая, я б параіў прагледзець у інтэрнэце ўсю інфармацыю, звязаную з праектам, і як ім кіраваць. І не трымаць ідэю ў сабе. Многія думаюць, што ідэю выкрадуць, рэалізуюць за цябе, але насамрэч не. Трэба раіцца з вопытнымі людзьмі, расказаць камусьці і атрымаць зваротную сувязь. Чым больш меркаванняў, тым лягчэй зразумець, варта гэта рабіць, ці не варта. Але канчатковае рашэнне наконт праекта трэба прымаць самастойна.

Анастасія Правальская

↑ Чамаран з ірэямі

Беларускі стандарт еўрапейскага жанру

Маргарыта Латышкевіч — маладая беларуская аўтарка. Маё знаёмства з ёй пачалося з сучаснай беларускай фэнтэзійнай літаратурай. У зборнік прозы «Наш дом» ад выдавецтва «Мастацкая літаратура», які выйшаў у 2018 годзе, трапілі самыя розныя апавяданні і аповесці пісьменніцы. Гэтым разам мы спынімся на аповесці «Вершнікі на дарозе» і пагаварым пра яе герояў і беларускую міфалогію, паспрабуем пашукаць паралелі з творамі Уладзіміра Караткевіча.

У цэнтры сюжэта жыхары Курганова Поля, вобразы якіх заснаваныя на міфах: вартаўнік мяжы Кашч Меднабароды (Косткасей), незвычайная князеўна-лебедзь Марэна, яе бацька — суровы і строгі князь Сотвар. Гісторыя пачынаецца, калі звычайны хлопец Іван Падвей трапляе на зямлю магічных істот у пагоні за прыгажуняй Марэнай і на мяжы сустракаецца з Косткасеам, які кажа, што на гэтай зямлі «няма месца для чалавечых дзяцей». Іван не згодны і гатовы ўступіць у бой, але Марэна пагаджаецца сама сысці з гэтых зямель з каханым. Праз некалькі год князеўна вернецца дадому, пакінуўшы мужа Івана і дзіця, але будзе пакараная бацькам. І потым на тых землях прыйдзе Ясь — сын Марэны — не падобны на міфічных жыхароў, але такі ж светлы і чысты, як яго маці. Ці заслужыць ён літасць Сотвара, які адрокся ад уласнай дачкі?

Аўтарка з дапамогай пільнай увагі да гербаў і зброі рыцараў, замкаў, баёў на мячах стварае натуральны антураж Сярэднявечча. Тая ж пільнасць да гэтых

дэталю прысутнічала ў рыцарскіх раманах — жанры сярэднявечнай літаратуры, дзе, між іншым, ахвотна выкарыстоўваліся міфалагічныя элементы. Але называць дадзены тэкст рыцарскім раманам не варта. Хаця агульныя рысы прасочваюцца, яны надта празрыстыя, каб праводзіць паралелі і казаць пра дух рыцарства ў рамане.

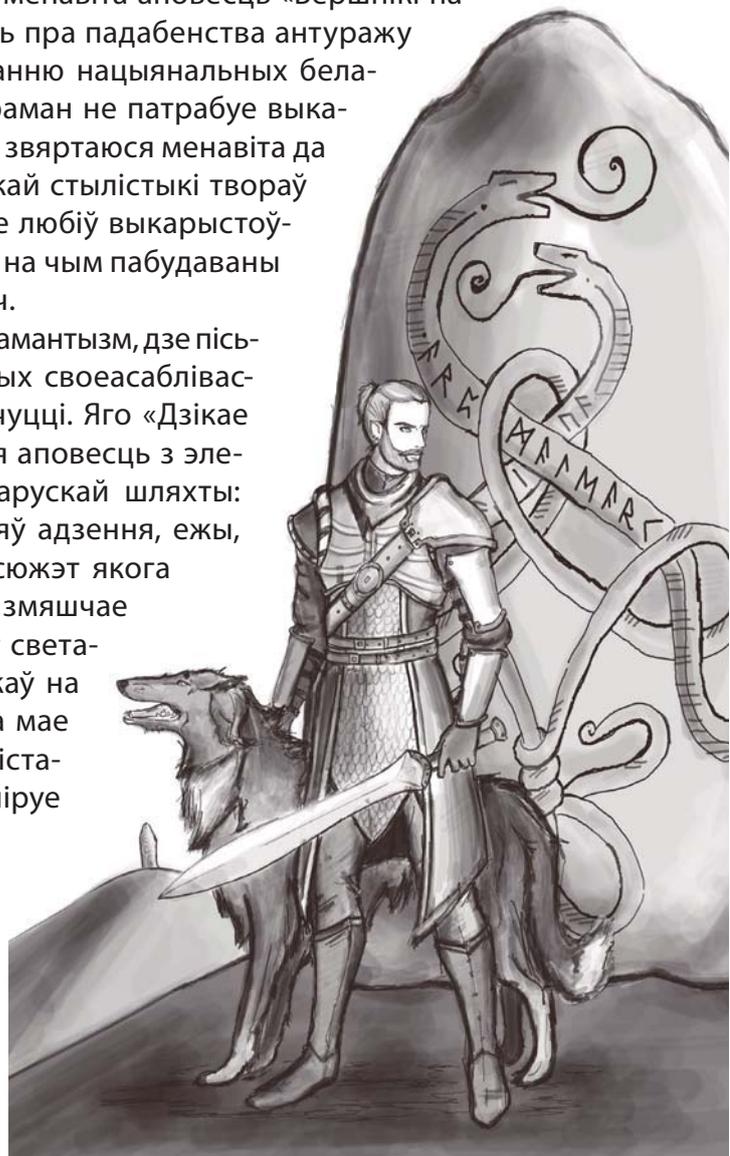
Затое параўнаць «Вершнікаў на дарозе» з творамі Уладзіміра Караткевіча, лічу, варта, нягледзячы на тое, што жанры, якія выкарыстоўваліся аўтарамі, розныя. Нельга казаць, што абодва аўтары звяртаюцца да гістарычнай тэматыкі, бо ў фэнтэзі само дзеянне існуе ў кантэксце міфалогіі (легенд, паданняў) ці казак, а гэта не знак роўнасці з гісторыяй. Маргарыта Латышкевіч працуе ў жанры фэнтэзі, дзе асноўным з'яўляецца хранатоп з магічнай асновай. Аўтарка звяртаецца да ўласнага ўяўлення ўнутрана несупярэчлівага і пераканаўчага сацыяльнага і прыроднага асяроддзя — стварае другасны свет, з якім працуе таксама ў іншых фэнтэзійных тэкстах.

Уладзімір Караткевіч не звяртаецца да «другаснага свету», а стварае дзеянне на фоне эпизоду з гісторыі. І калі параўнаць менавіта аповесць «Вершнікі на дарозе» з творамі Караткевіча, то можна казаць пра падабенства антуражу і атмасферы, якія з'яўляюцца дзякуючы ўжыванню нацыянальных беларускіх адметнасцей з фальклору. Гістарычны раман не патрабуе выкарыстання фантастычных элементаў, але (чаму я звяртаюся менавіта да гэтага аўтара) містыка была натуральнай часткай стылістыкі твораў Уладзіміра Караткевіча. Ён не пісаў фэнтэзі, але любіў выкарыстоўваць у сваіх кнігах народныя легенды і паданні, на чым пабудаваны жанр, якім карыстаецца Маргарыта Латышкевіч.

Яшчэ адна адметнасць твораў Караткевіча — рамантызм, дзе пісьменнік робіць акцэнт на апісанне нацыянальных своеасаблівасцей, стварае ідэальных герояў і ідэальныя пачуцці. Яго «Дзікае паляванне караля Стаха» не толькі гістарычная аповесць з элементамі містыкі, але і падручнік побыту беларускай шляхты: пісьменнік звяртаўся да падрабязных апісанняў адзення, ежы, абрадаў. А твор «Каласы пад сярпом тваім», сюжэт якога пабудаваны вакол асобы Кастуся Каліноўскага, змяшчае ў сябе і беларускія традыцыі, і абрады, і нават светапогляд. Усё гэта набліжае атмасферу «Вершнікаў на дарозе» да атмасферы твораў Караткевіча: яна мае кроплю рамантызму і адметны нацыянальны гістарычна-легендарны фон, які ні на літару не капіруе заходнееўрапейскі.

Фальклорна-міфалагічны складнік тэксту таксама дае досыць дадатковых сэнсаў і фактаў, на некаторых з якіх мы зараз спынімся.

Створаны аўтаркай Кашч Меднабароды падаецца не такім, як у легендах і казках. Ён паказаны амаль як звычайны вой, нароўні са звычайнымі людзьмі. Ён ніколі не фанабэрыцца становішчам, не помслівы.

Яго чалавечнасць нават не дае ўявіць Кашча «кашчавым». Раскрыццё характару персанажа ідзе па канону, дзе спачатку героя паказваюць сур'ёзнай асобай, якая выконвае не надта добрыя загады свайго «кіраўніка», а потым, калі з'яўляецца станоўчы персанаж, герой знаходзіць у сабе чалавечнасць і пачынае дапамагаць добрым героям.

Другі цікавы прыклад з міфалагічным вобразам: Мара, ці Марэна, — паводле легенд у беларускай міфалогіі — багіня смерці. Яе ўяўляюць старой і не вельмі прыгожай, асацыююць з зімой як канцом жыцця прыроды і чалавека. Але ў творы вобраз Мары зменены — гэта маладая князёўна з зялёнымі вачыма і залатымі доўгімі валасамі. У «Вершніках...» Мара — дачка Сотвара. Але існуе легенда, згодна з якой Марэна была адной з дачок Кашча і, таксама як яе сёстры, мела здольнасць ператварацца ў лебедзя, што можа навесці на цікавую думку. У аповесці Іван Падвей сустракае Марэну якраз каля возера, дзе і назірае яе ператварэнне ў птушку. Ці можна лічыць Марэну і тут сапраўднай дачкой Кашча, якую з нейкай нагоды аддалі князю? Бо тыя сяброўскія стасункі паміж Косткасем і Марай, тыя клопат і цеплыня, з якой Кашч ставіцца да маладой князёўны, нагадваюць бацькоўскую любоў да сваіх дзяцей. І калі Кашч назірае, як Сотвар пакараў Марэну, ён «здранцвеў, заскрыгатаў зубамі, сціснуўшы ў кулаку аброць», бо яму падалося, што «дзяўчынка і так атрымала належную навуку, пакарала сама сябе». Пра добрыя пачуцці да Марэны сведчаць таксама і клопат пра Яся, сына князёўны, як пра ўласнае дзіця.

Таксама фальклорны складнік дае ўяўленне пра тое, дзе адбываецца дзеянне твора. Спынімся на такім героі, як сабака Стаўры, які ў «Вершніках...» прадстаўлены сябрам Косткасея, што вартуе з ім разам на мяжы. Згодна легендзе пра паходжанне беларусаў, сын Бая Белаполь пусціў дзвюх птушак і загадаў двум бацькавым сабакам — Стаўры і Гаўры — схпіць гэтых птушак. Сабакі пабеглі ў розныя бакі, а па іх слядах працягнуліся дзве ракі — Дзвіна і Дняпро. Таму можна прыблізна ўявіць, дзе знаходзіцца мяжа Курганова Поля.

«Вершнікі на дарозе» — гэта добрая аповесць для тых, хто любіць сучасную беларускую літаратуру, для фанатаў фэнтэзі і тых, хто хоча пагрузіцца ў міфічную атмасферу. Чыстая і вытанчаная беларуская мова, лаканічныя апісанні прыроды, якія дапамагаюць поўнаасцю адчуць настрой, разумна выкарыстаныя легендарныя сюжэты — чытайце, калі вас гэта вабіць.

Яўгенія Габец,
ілюстрацыі Linwe

ВЕНА

Сацыяльна значны праект — адзін са спосабаў развіцця грамадзянскай супольнасці. Ён падразумляе, што вы далучыцеся да яе распрацоўкі і ажыццяўлення. У рубрыцы «Ініцыятыва» мы будзем распавядаць, дзе і як можна ўдзельнічаць у розных самастойных ініцыятывах, каб далучыцца да нечага значнага. Уяўляеце? Вы робіце тое, што крышачку змяняе свет.

Які праект:

ВЕНА (<http://veha.by/>) — незалежная артыстычная група, якая працуе ў галіне захавання архіўнай фатаграфіі Беларусі.

Што робіць:

ВЕНА збірае асобныя калекцыі здымкаў, паводле якіх даследуе час і эпоху. Калекцыі ВЕНА — гэта гісторыя XX стагоддзя, расказаная не праз тэкст у падручніку, дзе малюнкi толькі нешта дадатковае, а праз візуал, які становіцца асноўнай крыніцай ведаў. Збірае архіўныя фотаздымкі, каб даследчыкі і журналісты маглі выкарыстоўваць іх, і каб людзі, якія даўно страцілі кантакт, магчыма далёкія сваякі, маглі знайсці адзін аднаго.

Зараз у VENA існуе дзве калекцыі: «Найлепшы бок» (фотаздымкі XX стагоддзя на фоне даматканых дываноў зробленыя на тэрыторыі сучаснай Беларусі) і «Дзявочы вечар» (вясельныя фотаздымкі, зробленыя на тэрыторыі сучаснай Беларусі да 1985 года). Сачыце за сайтам, мабыць, там ёсць нешта новае! Звычайна мы абмяжоўваліся ведамі пра дзядоў і бабуль, якія ўдзельнічалі ў гераічных баях і мелі медалі, але слаўныя продкі — гэта не толькі пра ўзнагароды.

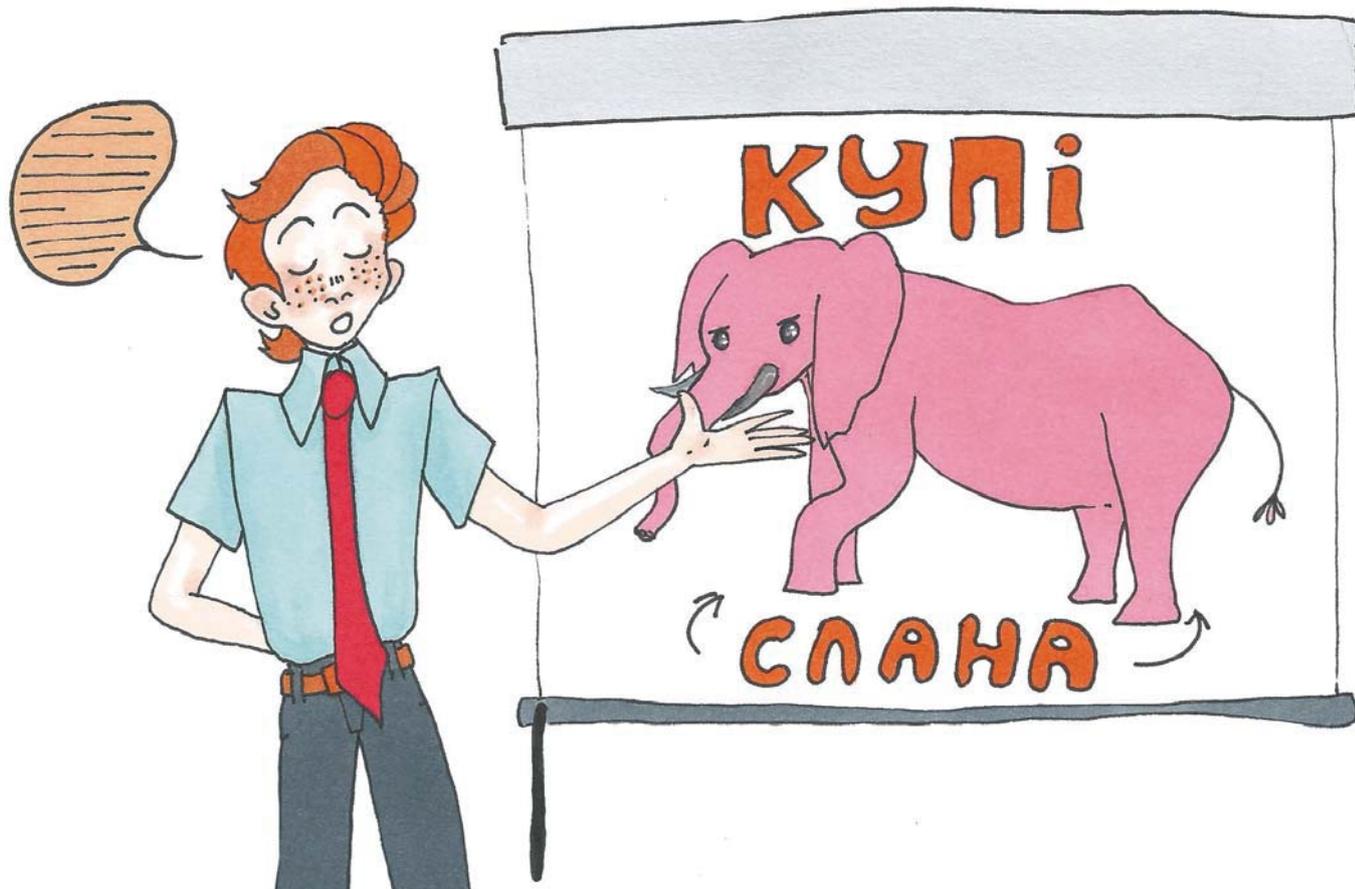
Як далучыцца:

- пагартаць старыя сямейныя альбомы і знайсці неабходныя фотаздымкі;
- распытаць бацькоў (хто і дзе зняты, які гэта год);
- адсканіраваць фотаздымак;
- даслаць яго і звесткі на пошту: info@veha.by.

Навошта вам гэта рабіць:

- паглядзець, што цікавае можна знайсці ў шафе, куды вы не зазіраеце;
- даведацца, кім былі людзі з фотаздымкаў, і пачуць колькі сямейных гісторый, якія звычайна не ўзгадваюць;
- паўдзельнічаць у стварэнні анлайн-архіва, які дапамагае распавядаць гісторыі;
- адчуць еднасць са ўсімі гэтымі людзьмі, якія сабраліся разам, каб ладзіць праект.

З чаго пачаць?

Угавары іншых, або Праектная ідэя

Для карабля, які не ведае, у якую гавань яму ісці, — ні адзін вецер не будзе спадарожным.

Луцый Аней Сенека

Такім чынам, ты зрабіў выбар. Ты гатовы распрацаваць і рэалізаваць праект. Ператварыць мару ў рэальнасць.

З чаго пачаць?

Найперш вызначымся з кірункам.

Мэта любога сацыяльнага праекта — змяніць грамадскае асяроддзе, ажыццявіць інавацыі, сканструяваць і ўкараніць новае на аснове пераасэнсавання папярэдняга вопыту.

Сацыяльныя праекты могуць мець розныя формы, выбар якіх залежыць ад часу, устаноў канкрэтнай эпохі і канкрэтнай супольнасці. Да праектнай дзейнасці можна аднесці ўвядзенне новага віду паслуг або сістэм кіравання, вытворчасць новай прадукцыі, распрацоўку (набыццё, укараненне, удасканаленне)

інфармацыйнай сістэмы, стварэнне новага прадпрыемства. Не разглядаюць у якасці праектаў выкананне планаў работы ўстаноў і арганізацый, вядзенне дакументацыі, замену аргтэхнікі або абсталявання, кантроль якасці прадукцыі і паслуг.

Ідэя (стар.-грэч. ἰδέα «выгляд, форма; правобраз») у шырокім сэнсе — разумовы правобраз якога-небудзь дзеяння, прадмета, з’явы, прынцыпу, які вылучае яго асноўныя, галоўныя і істотныя рысы.

Без ідэі не можа быць нічога вялікага! Без вялікага не можа быць нічога прыгожага!

Гюстаў Флабэр

Ідэя — адзін з найважнейшых элементаў любога праекта. На справе гэта 2-3 сказы, у якіх заключаецца сутнасць твайго праекта. У іх адлюстроўваюцца асаблівасці рашэння праблемы, унікальнасць падыходаў, прынцыповыя перавагі праекта.

Па сутнасці, праектнай дзейнасці падуладная любая сфера жыцця. Суаднясі жаданні і магчымасці. Падбярэ прыдатныя межы для свайго івэнту.

Як ты разумееш, і заказчыкі, і патрабаванні бываюць вельмі рознымі. А таму ідэя праекта, то-бок асноўная задумка, павінна быць зразумелай і прывабнай для ўдзельнікаў і мэтавай аўдыторыі. У тым ліку:

- кіраўніцтва арганізацыі, на базе якой будзе рэалізаваны праект,
- органаў мясцовага самакіравання,
- інвестараў,
- членаў журы (калі праект удзельнічае ў конкурсе на атрыманне гранта) і інш.

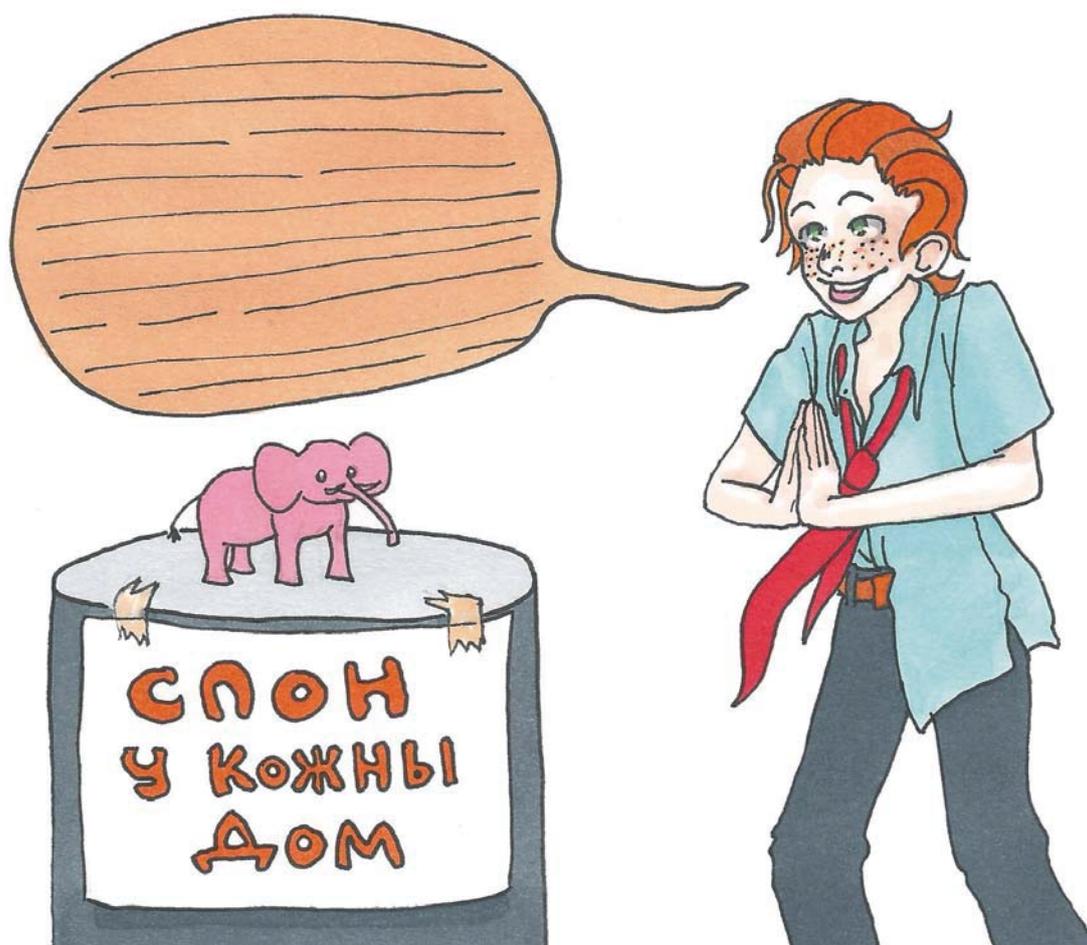
Ты павінен быць пераканаўчым, даводзячы актуальнасць праектных мэтай, магчымасць іх здзейсніць, каштоўнасць і ўстойлівасць іх вынікаў, уласны ўклад у бюджэт праекта, сваю кампетэнтнасць, неабходныя дзелавыя якасці.

Ідэя і пашпарт праекта (інфармацыйная карта і да т.п.) павінны ўтрымліваць кароткае, але зразумелае апісанне таго, як рэалізацыя праекта дапаможа вырашыць заяўленую праблему, чые і якія менавіта патрэбы будуць задаволеныя.

Не лішнім будзе падкрэсліць выгаднасць прапанаванага варыянта ў адрозненне ад існуючых альтэрнатыв, паказаць перавагі вынікаў праекта ў параўнанні са звыклымі спосабамі задавальнення тых жа патрэбаў.

Сёння ў свеце хапае конкурсаў на стыпендыі і гранты пад праекты. Мноства дабрачынных арганізацый і прыватных фондаў гатовы падтрымаць сацыяльныя праекты. Грант — гэта фіксаваная грашовая сума, якую ўладальнік сродкаў перадае кіраўніку праекта для яго рэалізацыі.

На тэрыторыі Беларусі паспяхова рэалізуюцца праекты трансгранічнага супрацоўніцтва, гуманітарныя праекты Чырвонага Крыжа, конкурсы ПРААН у Беларусі. Праводзяцца рэспубліканскія конкурсы маладзёжных праектаў «100 ідэй для Беларусі», «Інфармацыйныя і мабільныя тэхналогіі для адукацыйнага працэсу»,

Ці можна прызнаць ідэю карыснай, але не ўмець ёю карыстацца?

Ёган Вольфганг Гётэ

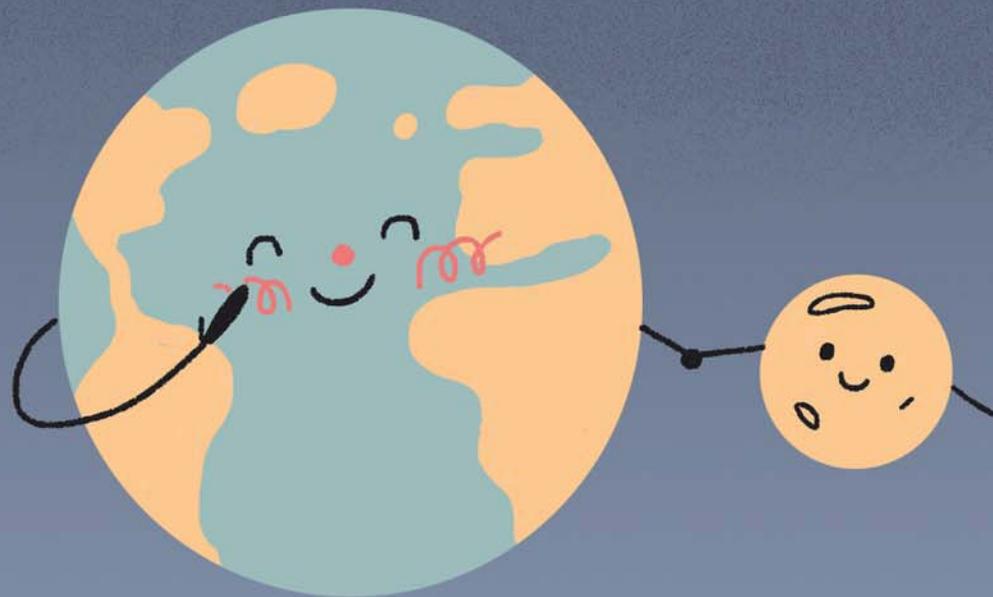
«Моладзевая сталіца Рэспублікі Беларусь» і іншыя.

Напрыклад, сёння дзейнічаюць:

- праграма па прадухіленні прыродных і тэхнагенных катастроф, гатоўнасці да іх і рэагаванні на іх у краінах Усходняга партнёрства (PPRD East 2),
- водная Ініцыятыва Еўрапейскага Саюза плюс для краін Усходняга Партнёрства,
- мэры за эканамічны рост (Ініцыятыва ЕС для краін — удзельніц Усходняга партнёрства),
- развіццё гарадскога роварнага руху ў інтарэсах грамадскасці Рэспублікі Беларусь,
- стыпендыяльная праграма «Адкрытая Еўропа» і Еўрапейская стыпендыяльная праграма для маладых беларусаў,
- «Вучыцца, каб дзейнічаць» і інш.

Ліна Багданова

дом там, где уябе
крьмаюць

Эка-лайфстайл

Нядаўна я падумала пра рэчы, якімі мы абрастаем і кожны дзень выкарыстоўваем без патрэбы. Раней мне здавалася, што мае дзеянні нічога не змяняць. Потым я пазнаёмілася з артыкуламі і відэа пра засмечванне прыроды і зразумела, што маю дачыненне да гэтага. Мне стала сорамна, страшна і горка.

Галоўная ідэя ўсіх экалагічных пасылаў не ў тым, як рассартаваць усё смецце, а ў тым, каб яго стала менш. Як карыстацца рэчамі доўга і не купляць непатрэбнае? Як кантраляваць сябе ў тым, што і навошта набываеш? Як зразумець, што чалавеку сапраўды трэба, каб жыць у камфорце?

На словах ніхто не супраць клапаціцца пра стан навакольнага асяроддзя. У рэальнасці ж для гэтага трэба змяніць многія паўсядзённыя звычкі: перастаць выкарыстоўваць пластыкавы посуд і поліэтылен, не ўключаць кран у ваннай поўнасцю, не купляць новыя гаджэты пры кожным зручным выпадку і інш. Бо з-за гэтага запасы прэснай вады памяншаюцца, сметнікі перапаўняюцца, а цяжкія металы атручваюць глебу і жывёл. Уладальнікам цэнтралізаванага вадаправода цяжка зразумець, што чатыры мільярды жыхароў Зямлі маюць цяжкасці з пітной вадой. Мы сапраўды расходуюем значна больш вады, чым трэба, што потым адлюстроўваецца ў рахунках за паслугі жыллёва-камунальнай гаспадаркі.

Мне б хацелася падзяліцца сакрэтамі, якія дапамогуць захаваць не толькі прыродныя рэсурсы, але і заробкі вашых бацькоў.

1. Не купляйце папяровыя кнігі і нататнікі, старайцеся выкарыстоўваць электронныя.

Яны значна таннейшыя за папяровыя, не патрабуюць выдаткаў прыродных рэсурсаў на ўпакоўку, дастаўку, матэрыялы і друк. Інфармацыя аднолькавая, а гаджэтам для чытання можа быць нават ваш смартфон.

2. Эканомце рэсурсы: налівайце ў імбрык столькі вады, колькі плануеце выкарыстаць.

3. Шпацыруючы па парку і ўбачыўшы смецце, падніміце і пакладзіце яго ў патрэбны кантэйнер.

4. Адмоўцеся ад аднаразовых сталовых прыбораў.

Жыццё пластыкавай лыжкі простае: ад выкапняў і нафтапрадуктаў праз краму і пікнік да сметніка. Ці не лепш тады карыстацца металічнай? Яна больш трывалая, а яе вытворчасць прыносіць менш шкоды. Дарэчы, гэта датычыцца любых пластыкавых рэчаў.

5. Абмяжуйце выкарыстанне пластыкавых пакетаў.

Пластыкавыя пакеты значна аблягчылі жыццё наведвальнікам прадуктовых крам. І толькі з цягам часу стала зразумела, якую вялікую шкоду наносяць пакеты навакольнаму асяроддзю. Нават самыя старыя з вынайдзеных сінтэтычных палімераў, якім цяпер больш за 60 гадоў, яшчэ не перагнілі ў натуральных умовах. Згодна з прагнозамі, поўны перыяд раскладання поліэтыленавых пакетаў складае 400 гадоў. Яны забруджваюць акіяны і становяцца прычынай смерці марскіх жывёл з-за таго, што кавалкі поліэтылену яны блытаюць з ежай. Сусветны фонд дзікай прыроды сцвярджае: штогод сто тысяч кітоў, цюленяў і чарапах памірае па гэтай прычыне.

Выдатная альтэрнатыва пластыкаваму пакету — прыгожы шопер, які змесціцца нават у кішэні курткі. Розніца ў цане не больш за 60–70 капеек.

6. Не ганіцеся за модай! Смартфон праслужыць вам не адзін год!

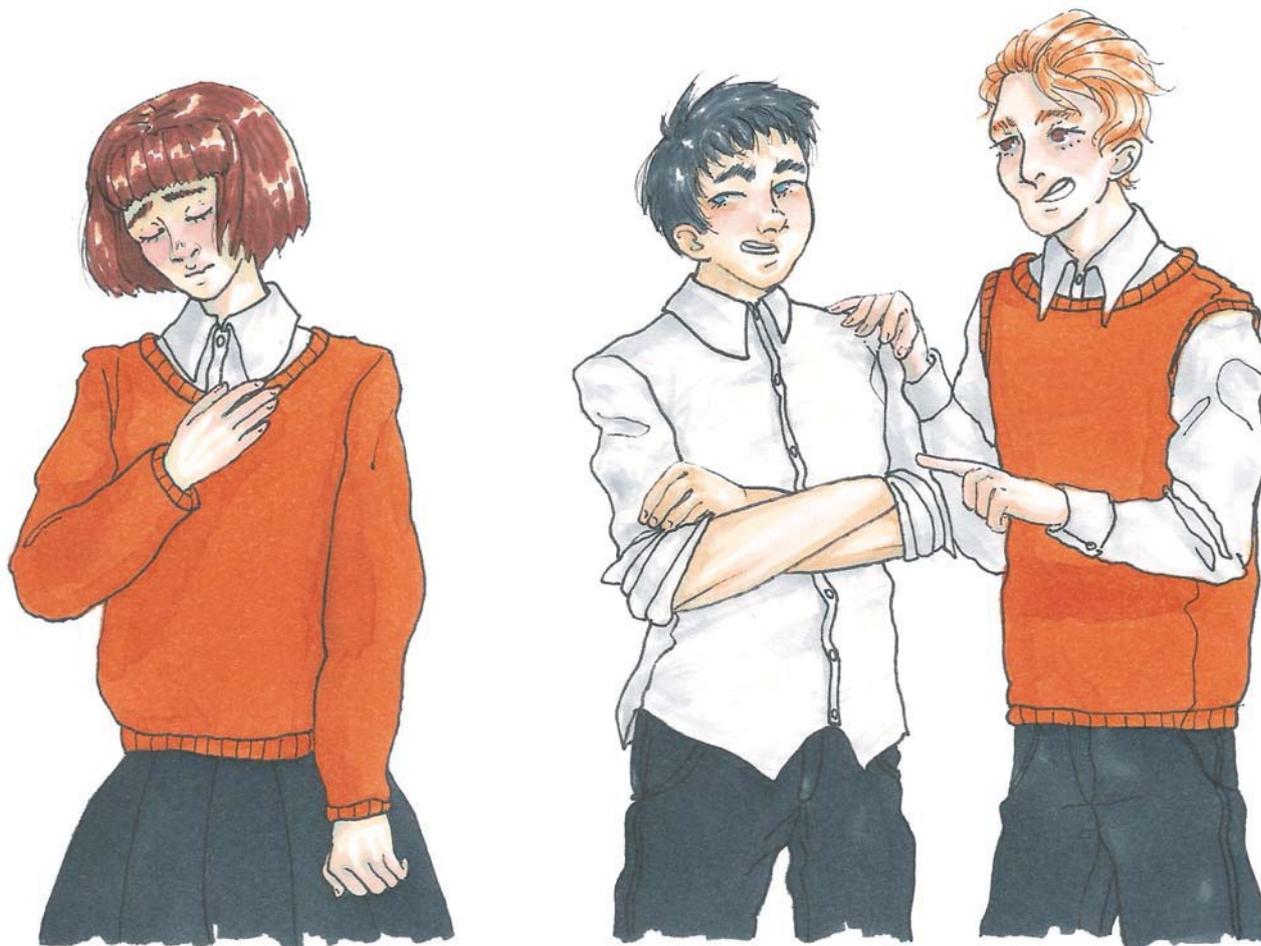
Смартфоны прыносяць нам адны перавагі, калі, вядома, ігнараваць артыкулы пра тое, як яны крадуць наш час, павышаюць трывожнасць і перашкаджаюць засяродзіцца. Але ёсць і пытанне, звязанае з экалогіяй: большасць кампаній вырабляюць гаджэты з рэдкіх металаў і кампанентаў, якія не падлягаюць перапрацоўцы. А асноўная мэта вытворцаў — зрабіць так, каб у наступным годзе вы абавязкова купілі новы гаджэт.

7. Прасіце бацькоў разлічвацца банкаўскай карткай анлайн, не раздрукоўваючы электронных квітоў.

Ёсць матэрыялы, якія немагчыма перапрацаваць: папера з металічнымі, бліскучымі ўстаўкамі або забруджаная харчовымі прадуктамі, касавыя чэкі, мяккая пластыкавая ўпакоўка, люстэркі і кераміка, фіранкі і ўкладкі для душа, аднаразовыя кубкі, лямпны напальвання.

Абавязкова падзяліцеся гэтымі артыкулам з сябрамі і старайцеся прытрымлівацца гэтых парад. Тады наш удзел у праграме ўстойлівага развіцця будзе не проста словамі, а сапраўднымі дзеяннямі.

Аўгусціна Мельнік,
11 клас, Прылуцкая сярэдняя школа

Мы не выбіраем, кім нарадзіцца

Калі я была меншай, хадзіла ў музычную школу. Была ў класе дзяўчынка, такая ж прыгожая і незвычайная, як і яе імя. Я ведала, што яна расла без бацькі і летам жыла ў Германіі, дзе ён нарадзіўся. На дварэ стаяў сонечны май, і мы рыхтаваліся да вельмі важнага дня — Дня Перамогі.

Дзеці ўсё бачаць з двух бакоў: добрага і дрэннага. Таму мы і лічылі, што ўсе савецкія людзі — добрыя, а ўсе немцы — кепскія. Таксама ў мяне ў класе вучыліся шумныя і непаслухмяныя хлопчыкі — маленькія бунтары. Яны здэкаваліся з гэтай дзяўчынкі за тое, што яна напалову немка. Казалі, што яе дзядуля забойца, а яна — Гітлер. Неяк раз яе нервы не вытрымалі, і яна сказала тое, што я запомніла на ўсё жыццё: «Ёсць некалькі рэчаў, якія мы не выбіраем. Нацыянальнасць — адна з іх. Так, мой дзядуля немец. Але ён не забойца. Ён не ваяваў і не быў згодны з нацыстамі. І чаму вы называеце мяне Гітлерам? Я нарадзілася ў іншым стагоддзі і не маю ніякага дачынення да таго, што адбывалася так даўно. Я такі ж звычайны чалавек, як і вы!».

Я была настолькі здзіўленая пачутым, што не магла не раскажаць пра гэта маме, і яна распавяла гісторыю сваёй сям'і. Гісторыю, якая назаўжды змяніла маё

ўяўленне пра прыналежнасць чалавека да якой-небудзь нацыі. Бо прыналежнасць не вызначае таго, якім чалавек вырасце: добрым ці дрэнным.

— Адбылося гэта ў далёкім 1942 годзе ў Касцюковіцкім раёне. Тваёй бабулі тады яшчэ не было і года. Нямецкія салдаты акупавалі населеныя пункты і нішчылі жыхароў. Выратаванне шукаць не было дзе. Але вяскоўцы працягвалі верыць у вызваленне, хаваючыся ў старадаўнім касцёле. Твая прабабуля Ліза была адной з іх. Яна бегла па касцёлу і ў выніку знайшла пакой, у якім змагла схавацца. Праз нейкі час туды зайшоў узброены немец. Прабабуля выпадкова тузанулася і зашамацела нечым. Немец падняў зброю, але, убачыўшы тваю маленькую бабулю, якая спала, ціха прамовіў: «ein Kind» (дзіця). Затым выйшаў з пакоя, тым самым ратуючы яе жыццё.

Мой светапогляд перавярнуўся. Пакуль я спрабавала ўспрыняць гэтую інфармацыю, тата, які вярнуўся з працы, распавёў яшчэ адну сямейную гісторыю.

— Справа была ў вёсцы Шаблыкіна, яшчэ да майго нараджэння. Дзядулю Барыса, майго тату, падчас вайны прызвалі на фронт. А ў тваёй бабулі Насці на руках засталася пяцёра дзяцей. І была ў яе карова. А тады мець карову было таксама крута, як цяпер мець дарагую іншамарку. І панадзіўся адзін паліцэйскі хадзіць каля нашага дома. Хадзіў, хадзіў, зазіраў, ды аднойчы вырашыў адабраць карову. Бабуля не магла нічога з гэтым зрабіць, управы на гэтага паліцэйскага не было. Але побач з вёскай размяшчалася нямецкая камендатура. Бабуля вырашыла звярнуцца туды. Прыйшла з самай раніцы і паскардзілася галоўнаму начальніку. Распавяла, што здарылася, і не ведала, ці варта спадзявацца на дапамогу. Начальнік памаўчаў, выйшаў з кабінета, вярнуўся і паабяцаў, што знойдзе гэтага паліцэйскага. Да вечара карову вярнулі. Дзед, калі перамяшчаўся з аднаго фронту на іншы, спрабаваў знайсці таго паліцэйскага, каб «у вочы яго нахабныя паглядзець». Але не паспеў, пакаранне нагнала яго раней.

Гэтыя гісторыі бацькоў я запамню і абавязкова раскажу сваім дзецям. Бо вельмі важна памятаць, што ні адна нацыя, ні адна рэлігія і ні адно адценне скуры не вызначаюць, якім з'яўляецца чалавек: добрым ці дрэнным.

Альбіна Казлова

Цуды існуюць!

Свет велізарны, і ёсць мноства рэчаў, якія вы можаце зрабіць, каб палепшыць яго. Але часам перад намі выбар такі вялікі, што мы не ведаем, за што ўзяцца, з чаго пачаць.

Я лічу, што як з маленькіх раўчукоў утвараюцца нашы магутныя рэкі — Нёман, Дзвіна, Прыпяць, так і з маленькіх учынкаў складаецца ўсё наша жыццё. Рэкі дапамагаюць людзям ладзіць іх жыццё. Рэкі — гэта вада, а вада — гэта жыццё Сусвету.

А ці магу я быць як рака? Што я магу зрабіць, каб жыццё на планеце было мірным, суцэльным і гарманічным? Напэўна, выконваць правілы, якія ўсталявала наша прырода.

Правіла першае: у прыродзе ўсё падпарадкоўваецца справядлівасці. Чалавек мусіць жыць сумленна. Працаваць адказна і добра, не шукаючы працы, дзе можна проста праседжваць за пэўную зарплату. Добрая праца — тая, што на карысць людзям. Для сябе я выбар зрабіла. Я хачу стаць доктарам. Я буду працаваць шчыра і дапамагаць людзям.

Правіла другое: заўсёды змяняйся да лепшага. Рака змяняе свой рух, колер, плынь. Яна заўсёды імкнецца наперад.

Многія людзі плануюць змяніць увесь свет, але працаваць над сабой мала хто хоча. Каб вакол цябе ўсё мянялася ў лепшы бок, трэба прыкласці сілы: дапамагчы старэйшаму, абараніць слабейшага, а галоўнае — умець заўсёды дапамагчы.

Правіла трэцяе: усё вялікае пачынаецца з малога. Спачатку падае кропля, за ёй другая. Утвараецца крыніца. Яе імклівая маленькая стужка вядзе да мноства такіх, як яна сама. І вось... магутная шырокая рака. Нічога не робіцца адразу. Вы можаце ўсё жыццё быць у чаканні нечага. А які ў гэтым сэнс?

На нашай планеце жыве шмат няшчасных і галодных людзей. Калі вы купляеце што-небудзь у краме, то не пашкадуйце і кінце колькі манет у скрыню для дабрачыннасці. Калі ж вы купляеце што-небудзь на дабрачынных акцыях, то памагчымае заплаціце больш, бо нават самы, як вам здавалася, нязначны ўнёсак можа змяніць чыёсьці жыццё. Або аддайце сваю непатрэбную вопратку, цацкі, кніжкі, тэхніку людзям, якім яны будуць карысныя. Гэтым самым вы дапаможаце не толькі тым, хто не можа набыць штосьці, але і дасце сваім рэчам другое жыццё. Рабіце кожны дзень маленькія ўчынкі, і яны перарастуць у вялікія справы!

Правіла чацвёртае: будзьце заўсёды пазітыўнымі. Рака ў многіх выклікае станоўчыя эмоцыі. Калі душа і ўнутраны свет чалавека напоўнены адмоўнымі пачуццямі, думкамі і жаданнямі, то і навакольны свет цямнее. Калі чалавек добры і адкрыты, то ўся яго станоўчая энергія ідзе на карысць наваколля.

Мне хочацца, каб людзі на планеце былі шчаслівымі. Адзін з паказчыкаў шчасця — усмешка. Таму трэба ўсміхацца як мага часцей і як мага больш. Не саромцеся ўсмішкай. Дарыце яе не толькі дарагім і блізкім, але і незнаёмым людзям, бо так прыемна, калі для цябе не шкадуюць шчырасці.

Правіла пятае: навучыцеся быць адкрытымі, старайцеся вывучыць некалькі моў і на іх размаўляць з людзьмі з-за мяжы. Заводзьце сяброўства, запамінаючы

не толькі імёны людзей, але і іх інтарэсы, захапленні. Рака заўсёды адкрытая для чалавека. Вада ў ёй нясе памяць, шчырасць, удзячнасць. Трэба навучыцца быць удзячнымі. Усім, пачынаючы ад бацькоў і да прадаўца ў краме.

Чалавек не заўсёды ўсё робіць правільна. Магчыма, не ўсё ад яго залежыць. Чалавецтву трэба браць прыклад з навакольнага асяроддзя, дзе ўсё гарманічна і ладна. Канечне, у кожнага ёсць аб'ектыўныя і суб'ектыўныя прычыны дрэнных учынкаў і няўдач. Але не бойцеся вучыцца на сваіх памылках або трапіць у няёмкую сітуацыю.

Кожная рака ўпадае ў мора. Кожны чалавек становіцца ракой, жыватворнай крыніцай для асяроддзя тады, калі ён патрэбны іншым.

Наталля Касіловіч,
7 клас, Ратамская сярэдняя школа, Мінскі раён

На мове беларускай давайце размаўляць!
Паслухайце, якія чароўныя тут словы:
Духмяны бэз, яліна, сцяжынка, сенажаць —
Няма на свеце, мабыць, найпрыгажэйшай мовы.

На беларускай мове давайце і спяваць!
У нас жа столькі дзіўных і мілагучных песень!
З глыбінь душы імкліва на белы свет ляцяць
І дораць шчырасць слоў і звонкіх гукаў квецень.

На мове беларускай пачнем давайчытаць
Паэмы, вершы, казкі або апавяданні.
Прыгоды, радасць, цуды мы зможам адшукаць
У творах — нас чакаюць каштоўныя пазнанні.

Яшчэ на беларускай навучымся пісаць
Паштоўкі сябру, думкі, а мо радкі да вершаў.
Бо кожны з нас заўсёды знойдзе, што сказаць,
Ды з гонарам пакажа сябрам свой допіс першы.

І мову беларускую давайце паважаць!
Яна душа народа, дзяржаўнасці аснова!
Хай праз стагоддзі шчыра, упэўнена гучаць
Старонкі беларускай магутнай роднай мовы!

Яўгенія Кандрашына,
9 клас, Багатырская базавая школа, Полацкі раён

Зусім не заўважаем, як дыхаем паветрам,
П'ём чыстую вадзіцу, на белы свет глядзім.
Пад сонейкам гуляем, твар падстаўляем ветру.
Нам дома не сядзіцца — на вуліцу бяжым!

У родных школах нашых мы вучымся старанна.
Чытаем вельмі многа: спатрэбіцца ў жыцці.
Пра подзвігі раскажам, пра шчасце і каханне.
Чакае нас дарога, і нам па ёй ісці.

А дзесьці ў падвалах не спяць начамі дзеці.
На іх кідаюць бомбы, ім не даюць папіць...
Такіх краін нямала, дзе сонейка не свеціць,
Не маюць дзеці дома, не ведаюць, як жыць.

Усіх я заклікаю ў міры быць і згодзе,
Каб кожны на світанні паслухаў салаўя.
Пра што ён праспявае? Што ранак зноў прыходзіць!
Што будзе жыць шчасліва староначка мая!

Кацярына Мартынюк,
Ушацкая сярэдняя школа

Якое шчасце — жыць у Беларусі,
Блакітным бачыць неба над сабою,
Я вельмі нашым краем ганаруся,
Дзе ранак пахне ў вёсцы сырадоём.
Шырокая буслянка каля хаты
Спакоем, цішынёй мяне страчае,
А на гняздоўі гаспадар цыбаты
Крылом павольна новы дзень вітае.
Мая краіна, як лісток на карце,
Ахутана пяшчотаю планеты.
Тут волаты-дубы стаяць на варце,
А людзі ўсе цяплом душы сагрэты.
А дзесьці дзень і ноч гудуць снарады,
Сляза ліецца жудаснай ракою,
Сухой скарынцы дзеці вельмі рады,
І мараць жыць у міры і спакоі.
Народ мой зведаў шмат зямных пакут:
Бамбёжкі, стрэлы, кананада, гета.
І толькі ў маі прагучаў салют,
Каб жыў я ў краіне мірнай, светлай!
Я заклікаю жыхароў планеты,
Звяртаюся да Бога і людзей:
«Даросля, спыніце войны свету,
Няхай шчаслівым будзе лёс дзяцей!»

Злата Клочок,
11 клас, Ушацкая сярэдняя школа

Радзіма

Радзіма... розная такая.
Для кожнага яна свая.
Мы толькі самі вырашаем,
Дзе наша родная зямля.

Вось для кагосьці гэта месца,
Дзе нарадзіўся, у шлях пайшоў,
А хтосьці выбірае сэрцам —
Дзе шчасце ў жыцці знайшоў.

Мы любім Беларусь аддана
За мір і чысціню, спакой.
Надыхацца не паспяваем
Прасторам, лесам і ракой.

А ўспомніць пра людзей гаротных
З краін далёкіх, дзе вайна,
Закатаваных, і галодных —
Там пеклам стала іх зямля!

Яны далёка ад Радзімы,
Дзе попел, дым і жах вакол.
І ўсё адно ім самы мілы,
Хоць небяспечны, вугал свой.

А для мяне Радзіма — месца,
Дзе дом мой, дзе мая сям'я,
Дзяцінства радасна смяецца
І дзе заўсёды сэрцам я.

Аксана Раманова,
сярэдняя школа № 59, Мінск

17

Каб краіну нашу кожны
Ў свеце паважаў і ведаў,
Беларусам неабходна
Дасягнуць сямнаццаць мэтаў.

Хочам мы жыццё палепшыць,
Каб жылі ў дастатку людзі,
Бо ад нас саміх залежыць,
Што гадоў праз дзесяць будзе!

Пазбіраем шкло, паперу,
Пластык, смецце — усё асобна,
Дык чысцей будзе, я веру,
І паветра, і прырода!

А калі мы зразумеем,
Што няма лепш за мясціну,
Дзе жывём, расцём, сталеем,
І сюды ўкладзем усю сілу —

Заквітнеюць хутка вёскі,
Гарады ўздыхнуць з палёгкай!
І не з'едуць «на заробкі»
Беларусы ў край далёкі!

Дык давайце разам, людзі,
Працаваць, тварыць, вучыцца!
І сваёй краінай будзем
Яшчэ больш мы ганарыцца!

Елізавета Ілючак,
9 клас, Рэплеўскі дзіцячы сад — сярэдняя
школа, Ваўкавыскі раён

УСТОЙЛІВАГА РАЗВІЦЦЯ У
МЭТЫ БЕЛАРУСІ

Жывуць імёны ў назвах...

Легенда

Мудрасць і справе вернасць,
Як месяц у небе поўны.
Любоў і міласэрнасць —
Дар самы каштоўны.

Месяц плыве на світанні
Па самым па небакраі.
Пра веліч і горыч кахання
Легенда гаворыць сівая.

Некалі ў краі нашым,
Дзе рэкі бягуць імкліва,
Дзвін валадарыў бясстрашны,
Была дачка ў яго Дрыва.

Прыгожай была князеўна,
Быццам дзівосная кветка,
Якая красой невымоўнай
Вабіць усіх улётку.

Аб каханні казалі не раз
Ёй князі Снуд, Ноў, Брас.
Ды смяялася толькі Дрыва
З іх, бо была пыхлівай.

Неяк аднойчы Дрыва
Князям маладым і дужым
Сказала так ганарліва,
Што той яе стане мужам,

Хто заўтра ў час пядынку
Ў саперніку меч свой пакіне.
Застылі князі на хвілінку.
Хто ж з іх у баі загіне?

Воінам Брас быў вядомым,
У баях здабыў сабе славу.
І задумаў Снуд разам з Новам
Ганебную чорную справу.

Напасці на Браса ноччу,
Як пойдзе лясной ён дарогай.
Моцы надасць ім распач,
Цемра будзе падмогай.

Забойства задумалі разам
І ўсё, як рашылі, зрабілі.
Ды ў цемры начной замест Браса
Снуд з Новам слугу забілі.

Затым пачалі паядынак...
Некалькі ўскрыкаў кароткіх...
Абодва князі маладыя
Памерлі ад ран смяротных.

Лес зашумеў, адразу
Адгукнулася рэха тужліва...
А Дрыва прамовіла Брасу:
«Ты адзін застаўся, мой мілы!»

Брас сказаў: «Бессардэчная, злая,
Няма ў тваім сэрцы жалю.
Не трэба мне жонка такая.
Не будзе вясельнага балю».

Адварнуўся князь сінявокі...
Не вынесла гэтага Дрыва,
Паднялася на бераг высокі
Ды ўніз паляцела з абрыву.

І Дзвін валадарыў нядоўга.
У час варожай навалы,
Дзе ў полі віецца дарога,
Князя страла напаткала.

У гонар магутнага Дзвіна
Людзі раку назвалі.
Зігзагам бяжыць яна дзіўным,
Пеняцца хуткія хвалі.

Брас кіраваць застаўся,
Дзе княжыў суровы Дзвін.
Мудрасцю ён вылучаўся,
Ды жыццё ўсё пражыў адзін.

Правіў Брас па законе сэрца,
Быў мужны і справядлівы.
У баі быў заўсёды першы,
У працы — самы руплівы.

Пра мудрага Браса слава
Грымела ў цэлым краі.
А калі князя не стала,
Горад Браславам назвалі.

Вецер гне дрэвы ў гаі,
Як Брас злую сілу варожую.
А Дзвіна сваю песню спявае,
Велічную, прыгожую...

Святлана Бельская

Дзёрзкія тэорыі беларускаці: мова, культура, гісторыя, міф

Дзень беларускага пісьменства — свята, калі мы звяртаемся да гутаркі пра мову, узгадваем яе гісторыю і размаўляем на ёй, нават калі не ўжываем у паўсядзённым жыцці. І калі мы, не размаўляючы штодня, выкарыстоўваем беларускую мову, то абмяжоўваемся зусім прастай, неўнікальнай лексікай.

З нагоды Дня пісьменства мы прапануем вам таксама абмеркаваць мову, але ведаем, што вы — прасунутая аўдыторыя, якая чытае па-беларуску.

Вы ведаеце, што ў беларускай мове ёсць:

- безэквівалентная лексіка — словы, якія нельга перакласці адным словам на іншыя славянскія мовы;
- словы, якія называюць пэўныя з’явы, што існавалі толькі ў Беларусі, праз што таксама становяцца безэквівалентнымі;
- уласнабеларускія фразеалагізмы, абумоўленыя ўнікальнай лакальнай культурай;
- дыялектызмы — словы, якія трансфармаваліся ў пэўных мясцовасцях пэўным чынам, не падуладным унармаванай мове.

І што мы хочам ад вас? Мы хочам, каб вы зніталі мову з беларускай культурай і гісторыяй: напісалі твор. Прыдумайце, як утварыліся тыя ці іншыя безэквівалентныя словы, фразеалагізмы. Патлумачце, чаму яны ўзніклі менавіта ў Беларусі. Твор можа быць навуковы, публіцыстычны ці мастацкі: для нас няма розніцы, якім стылем вы карыстаецеся, — для нас галоўнае, каб вы паказалі, што можаце карыстацца фактамі, выстаўляць смелыя гіпотэзы і іх абгрунтаваць. У вашым распараджэнні мноства слоўнікаў, сотні гадоў беларускай гісторыі, тысячы гістарычных фактаў і асоб, на якіх можна спаслацца... ці прыдумаць свае.

Што вы можаце хацець ад нас? Абвешчэнне лепшага тэксту на восень, зіму і вясну; рассылку падарункаў кожны сезон, калі ваша праца апынулася лепшай, і ўзнагароджанне лепшага з лепшых на наступным Дне беларускага пісьменства.

І, канешне, мы не будзем забывацца друкаваць найцікавейшыя працы. Колькасць спробаў узяць падарунак ад рэдакцыі неабмежаваная.

Чакаем вашы тэксты, ужо рыхтуем падарункі.

Заснавальнік
Вытворча-выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прад-
прыемства «Дом прэсы»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Каплун

Рэдакцыйная калегія:

Іна Віннік, Аляксей Бадак, Ірына Буторына, Валеры Гупееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Аляксей Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Якжык.

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны і паштовы адрасы:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
chas.bjarozka@gmail.com
Тэл.: 8 (017) 287-19-27, 8 (017) 287-16-98.

Падпісныя індэксы:

74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі №210 ад 25.07.2019, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства «Дом прэсы».

Дырэктар

Фёдар Пятровіч Караленя

Рэдактар:

С. М. Курганова

Мастацкі рэдактар, камп'ютарная вёрстка:

В. С. Дзяткова

Падпісана да друку 20.08.2019 г.

Фармат 60×84 1/8. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 3,42.

Тыраж 510 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства

«БудМедыяПраект»

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РУП «Дом прэсы», 2019

- 01 Level 80. Сэрца зямлі
- 04 Гісторыя поспеху. Чаму свой бізнес — ніколі не рана
- 08 Бел. літ. Беларускі стандарт еўрапейскага жанру
- 11 Ініцыятыва. ВЕНА
- 13 Праект. З чаго пачаць? Угавары іншых, або Праектная ідэя
- 18 Школа журналістыкі. Эка-лайфстайл
- 20 Школа журналістыкі. Мы не выбіраем, кім нарадзіцца
- 22 Школа журналістыкі. Цуды існуюць!
- 24 Верасок. Паэзія
- 28 Заяўка на Парнас. Паэзія
- 29 Літаратурныя старонкі. Паэзія. Святлана Бельская. Жывуць імёны у назвах...
- 31 Конкурс. Дзёрзкія тэорыі беларускасці: мова, культура, гісторыя, міф

Аўтар вокладкі і разварота: Nollaig Lou.

Тэма наступнага нумара — «Паветра».

«Музыка даўніны»
Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі

Гродзенская вобласць, Воранаўскі раён, вёска Жырмуны.
Брама палацава-паркавага ансамбля Радзівілаў

Слонім запрашае
На Дзень
беларускага
Пісьменства!

01.09.2019

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

19008